

Dominika Kuna¹

Uniwersytet SWPS

ORCID ID: 0000-0002-6668-9811

„POZNAJ SWOJE PRAWA I BROŃ ICH. PRZEWODNIK DLA MŁODYCH” – RECENZJA PUBLIKACJI AMNESTY INTERNATIONAL

INNE

Na początku czerwca 2023 r. ukazała się publikacja będąca wynikiem wspólnej pracy światowej sławy aktorki oraz jednej z organizacji międzynarodowych działającej na rzecz praw człowieka. To warta uwagi pozycja literacka dla każdego radcy prawnego.

Książka „Poznaj swoje prawa i broń ich” odpowiada na pytania, czy mając kilkanaście lat, można aktywnie działać na rzecz swojej społeczności, lub też czy można być za młodym, by walczyć o prawa człowieka. Młodzi ludzie to współcześnie aktywnie działające grupy społeczne, których sprawczość, determinacja oraz siła zasługują na najwyższe uznanie oraz wsparcie ze strony dorosłych. Z pomocą przychodzi zatem najnowsza publikacja, której autorami są Nicky Parker, Angelina Jolie oraz Geraldine Van Bueren. Powstała ona we współpracy z globalnym ruchem na rzecz praw człowieka Amnesty International. „Poznaj swoje prawa i broń ich” stanowi omówienie wolności, które przysługują każdemu dziecku na świecie. To nie tylko przemyślana i ważna lektura dla najmłodszych, ale także niezbędna pozycja dla rodziców, opiekunów, pedagogów oraz profesjonalnych pełnomocników, którzy niejednokrotnie w swojej praktyce zawodowej spotykają

---

¹ Prawniczka, filozofka, uczestniczka programu seminariów doktorskich w Instytucie Prawa Uniwersytetu SWPS w Warszawie, podczas których bada podmiotowość dziecka w procedurze cywilnej i instytucję pełnomocnika dziecka; pracuje w Biurze Rzecznika Praw Dziecka.

się z dziećmi i młodzieżą w różnym wieku. W swojej codziennej pracy radcowie prawni spotykają się z najmłodszyimi w różnych sytuacjach, które często wymagają od nich uwzględnienia opinii dziecka w danej sprawie.

Książka Amnesty International to również przewodnik dla każdego, kto chciałby budować bezpieczny świat, w którym prawa człowieka stanowią podstawę funkcjonowania społeczeństwa. Dobro dzieci może stać się przedmiotem walki dorosłych, którzy wykorzystują je do realizacji swoich interesów. Zauważenie tych naruszeń wymaga od radcy prawnego dużo zaangażowania w sprawy oraz umiejętności miękkich związanych z komunikowaniem się z dzieckiem. Pomocą w takich sytuacjach może okazać się recenzowana publikacja.

Czym są prawa dziecka i dlaczego warto je znać?

Tytuł książki jest apelem do czytelnika, by poznał swoje prawa. Choć dzieci są często niezauważalnymi członkami naszego społeczeństwa, włączanie ich poprzez świadomą partycypację w demokracji powinno być obowiązkiem każdego dorosłego. Hasło z okładki książki to nie tylko zachęta do sięgnięcia po nią, ale też dowód na to, że prawa dzieci są ważne, przede wszystkim w ich praktycznym wymiarze. Jedynie zrozumienie swoich praw pozwoli dzieciom aktywnie z nich korzystać. Działania prospołeczne są formą „bezzemocowej walki”, na co – swoimi zachowaniami – zwracają uwagę bohaterowie. Ich interwencje są niekiedy dużo bardziej skuteczne niż sprzeciwy dorosłych.

Kryzys sprzężony z prawami dziecka związany jest z jego historycznymi uwarunkowaniami. Dzieci nie zawsze były zauważane. Niedopuszczanie ich do wyrażanych stanowisk było niegdyś normą². Prawa dziecka zostały zauważone dopiero w XVII w. Zainteresowanie sprawą ośmioletniej dziewczynki, Mary Ellen Wilson³, która była bita przez rodziców zastępczych, spowodowało „narodziny dzieciństwa”, czyli powstawanie organizacji działających na rzecz praw najmłodszych. Niewątpliwie etapy rozwoju podmiotowości dziecka stały się elementami aktualnego wymiaru prawnie uregulowanej ochrony najmłodszych⁴. Z czasem dziecko stało się zauważalnym członkiem rodziny, a jego bezpieczeństwo i rozwój zainteresowaniem krewnych. Źródła historyczne doby nowożytności silnie akcentują znaczenie roli dziecka w czasach nowożytnych⁵. Późniejsze czasy wojny wpłynęły na ponowne osłabienie się statusu praw najmłodszych, co związane było

2 Na temat historii dzieciństwa zob. więcej P. Ariès, *Historia dzieciństwa. Dziecko i rodzina w czasach ancien régime'u*, przeł. M. Ochab, Warszawa 2010.

3 Sprawa dotyczyła Mary Ellen Wilson (nazywanej również Mary Ellen McCormack), której przypadek doprowadził do utworzenia Nowojorskiego Towarzystwa Zapobiegania Okrucieństwu wobec Dzieci. Dziewczynka w wieku ośmiu lat była poważnie maltretowana przez swoich przybranych rodziców, Francis i Mary Connolly.

4 E. Jarosz, *Ochrona dzieci przed krzywdzeniem – perspektywa globalna i lokalna*, Katowice 2009, s. 139.

5 J.J. Rousseau, *Emil, czyli o wychowaniu*, przeł. W. Husarski, Warszawa 1930 oraz W. Brzeziński, *Obraz dziecka w perspektywie historyczno-porównawczej. Przeszłość we współczesności, współczesność w przeszłości*, „Przegląd Pedagogiczny” 2012, nr 1, s. 143 i n.

z międzynarodowym kryzysem humanitarnym. Od dawna jednak koncepcja praw dzieci jawi się w perspektywie błędu antropologicznego, polegającego na ukazaniu kulturowo-ideowego sporu o źródła tychże praw. Dotyka ona rozumienia dziecka jako człowieka-osoby oraz ogólnego chaosu antropologicznego współczesnej kultury⁶.

Błędem jest postrzeganie praw dzieci w oderwaniu od praw człowieka. Niezbywalna godność nie przysługuje ludziom dopiero i jedynie po 18. roku życia, trwa ona od ich narodzin. Każde dziecko ma prawo do bycia indywidualną jednostką, realizującą swoje marzenia, rozwijającą swoje zainteresowania, niekryjącą swoich przekonań. O taką rzeczywistość walczył Janusz Korczak, który uznawał dzieci za równe dorosłym, a poszanowanie ich praw stanowi społeczny nakaz i drogowskaz dla dorosłych⁷. Z perspektywy wykonywania zawodu radcy prawnego należy podkreślić, że dzieci są wnikliwymi obserwatorami, którzy mają w sobie potencjał, i bardzo często ich udział w postępowaniu może znacząco wpłynąć na wydane orzeczenie⁸.

Jak radca prawny może wspomóc dziecko w korzystaniu ze swoich praw?

Obecnie prawa dziecka rozwijają się w prawie krajowym i międzynarodowym. Coraz częściej dostrzega się potrzebę budowania wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dziecku, szkolenia profesjonalistów mających kontakt z dziećmi w swojej pracy zawodowej, większego wsparcia pieczy zastępczej oraz ochrony zdrowia ze strony państwa. Uświadomienie społeczeństwa o potrzebach dzieci, szczególnie żyjących w postpandemicznej rzeczywistości, to pierwszy krok, by prawa najmłodszych nie pozostały w sferze niezrealizowanych postulatów. W świetle wykonywania zawodu radcy prawnego należy podkreślić, że w wymiarze sprawiedliwości powinny zostać wprowadzone zmiany zwiększające udział najmłodszych w sprawach ich dotyczących. Wysłuchanie dziecka jest standardem międzynarodowym⁹, jednak w Polsce wciąż niewystarczająco ukształtowanym¹⁰.

6 Zob. *Błąd antropologiczny*, red. A. Maryniarczyk SDS, K. Stępień, Lublin 2003.

7 B. Smolińska-Theiss, *Korczakowskie źródła praw dziecka: prawo naturalne, prawo natury, prawidła życia*, [w:] *Konwencja o prawach dziecka. Wybór zagadnień (artykuły i komentarze)*, red. L. Stadniczeńko, Warszawa 2015, http://brpd.gov.pl/sites/default/files/konwencja_o_prawach_dziecka_-_komentarz_e-book.pdf [dostęp: 6 listopada 2023 r.].

8 Posiadanie praw oznacza możliwości roszczenia, zgodnie z obowiązującymi przepisami, w przeciwnym razie prawo staje się pustą deklaracją. Zob. E. Czyż, *Prawa Dziecka*, Warszawa 2002, s. 6.

9 E. Rüdiger, *Standards für Kindesanhörungen im internationalen Familienrecht*, [w:] *Standards und Abgrenzungen im Internationalen Familienrecht*, red. C. Budzikiewicz i in., Nomos 2019.

10 Należy podkreślić, że wysłuchanie małoletniego cechuje charakter względnie obligatoryjny. Sąd Najwyższy stwierdził, że „kierując się celowością, przy uwzględnieniu stopnia dojrzałości małoletniego oraz charakteru sprawy opiekuńczej, właściwy sąd powinien zapoznać się ze stanowiskiem tego małoletniego, mając na względzie jego dobro”. Zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 grudnia 1998 r., I KKN 1122/98, OSNC 1999, nr 6, poz. 119. Zob. także M. Cieśliński, *Stanowisko sędziów na temat wysłuchiwanie małoletnich w postępowaniu cywilnym*, „Prawo w Działaniu. Sprawy Cywilne” 2017, nr 29, s. 142–149 oraz M. Cieśliński, *Praktyka sądowa wysłuchiwanie małoletnich w postępowaniach cywilnych w kontekście idei przyjaznego wysłuchiwanie dziecka (komunikat o wynikach badania)*, „Prawo w Działaniu. Sprawy Cywilne” 2015, nr 24, s. 221–236.

W sytuacji, gdy rozwój psychofizyczny dziecka to umożliwia, zdanie dziecka nie może być pomijane. Stąd też zaszczerpienie tej praktyki powinno stać się elementem pracy radców prawnych poprzez na przykład uwzględnianie zdania dzieci na etapie przygotowywania pism procesowych. Niewątpliwie kontakt z dzieckiem wymaga przygotowania. Rolą dorosłych, a w szczególności profesjonalnych pełnomocników, jest wysłuchanie dzieci, przyjrzenie się problemom, na które wskazują, oraz pomoc w ich rozwiązaniu. Książka „Poznaj swoje prawa i broń ich” może posłużyć jako pewien materiał edukacyjny. Nie tylko ze względu na bogatą wiedzę merytoryczną, ale również na to, że znajdziemy w niej praktyczne wskazówki sformułowane komunikatywnym i dostosowanym do dzieci słownictwem.

Sposób, w jaki opracowane zostały regulacje prawne i obowiązujące prawo, ale także przedstawienie rzeczywistej ochrony, najczęściej niestety odbiegającej od pożądaných standardów, może posłużyć radcom prawnym podczas pracy dydaktycznej. Treści zawarte w publikacji mogą stanowić przydatny materiał dla każdego radcy prawnego podczas prowadzenia zajęć w szkołach z zakresu prawa lub innych wydarzeń z udziałem dzieci¹¹. Krajowa Izba Radców Prawnych jest organizatorem konkursów dedykowanych dzieciom, co przyczynia się do wzrostu świadomości dzieci o przysługujących im prawach i obowiązkach.

Książka „Poznaj swoje prawa i broń ich” może stanowić inspirację dla młodych ludzi, którzy chcieliby w swoich społecznościach wprowadzić pozytywne zmiany. Zbiór historii dzieci z całego świata pokazuje, że młodzi potrafią budować społeczność wokół swoich przekonań i patrzeć na świat krytycznie, sprzeciwiać się złu. Rolą radców prawnych jako reprezentantów zawodu zaufania publicznego jest wspieranie takich inicjatyw. Wiedza oraz doświadczenie każdego pełnomocnika z pewnością okazałyby się czynnikami motywującymi i zachęcającymi do zmiany w sytuacji kryzysu. W związku z tym radcowie prawni nie powinni pozostawać obojętni na nowe zagrożenia ochrony praw najmłodszych¹².

Książka ta pokazuje również spektrum problemów dotyczących praw dzieci i tego, że aktywizacja najmłodszych przyjmuje różne formy. Mieszkańcy Afryki walczą najczęściej o godne życie, pokój, podstawowe prawa do zdrowia, ochronę życia, dostęp

11 Do artykułu została dołączona broszura, która zawiera omówienie zasad prowadzenia konkursów z nagrodami w szkołach i placówkach oświatowych, w tym przykładowej zgody na udział w zajęciach edukacyjnych dla dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym.

12 Przykładem takiego zagrożenia może być „datafikacja dzieciństwa”. Problem ten dotyczy zjawiska zbierania informacji o dzieciach przez inteligentne zabawki. Najślynniejszym przykładem takich zabawek jest lalka „Hello Barbie”, która ma na celu pozyskanie jak największej ilości informacji o swoich użytkownikach. Została wyprodukowana w 2015 r. i dzięki wbudowanemu mikrofonowi oraz połączeniu z Internetem mogła „rozmawiać” z bawiącymi się nią dziećmi. Lalka wykorzystywała wbudowane oprogramowanie do rozpoznawania mowy oraz korzystała z bazy danych zawierającej 8 tys. linii dialogowych. Utrwalone nagrania były wykorzystywane w celach marketingowych. Konstrukcja lalki była zaprojektowana w taki sposób, by stworzyła spersonalizowaną relację z dzieckiem. Można dodać, że niektóre zabawki, w tym również Hello Barbie, są zaprogramowane tak, aby pogłębiać relacje emocjonalne, „ucząc się” szczegółowych informacji o dziecku. Na zagrożenia wynikające z niejasnych zasad dotyczących wykorzystywania przez producentów danych osobowych wskazywał brytyjski komisarz ds. dzieci w raporcie „Who knows what about me?” z 2018 r., <https://www.childrenscommissioner.gov.uk/digital/who-knows-what-about-me/> [dostęp: 28 lipca 2023 r.].

do edukacji, podczas gdy ich rówieśnicy z Europy wnoszą skargę do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczącą zaniechań 33 państw w sprawie ochrony klimatu¹³.

Należy zwrócić uwagę, że z jednej strony „Poznaj swoje prawa” to potrzebny i praktyczny przewodnik dla wielu grup społecznych, reprezentantów wszystkich zawodów prawniczych. Pokazuje siłę edukacji zarówno dzieci, jak i dorosłych. Książka ta namawia, że nie wystarczy jedynie znać swoje prawa, ale przede wszystkim trzeba wiedzieć, jak z nich korzystać. Z drugiej strony ta publikacja udowadnia, że jesteśmy w krytycznym momencie globalnego kryzysu praw dzieci i jest ogromna potrzeba promowania wszelkich działań na rzecz praw najmłodszych.

Greta Thunberg uważa, że „dzieci są przyszłością”. Do tych słów za Januszem Korczakiem warto dodać, że są one ludźmi już dziś, w każdym miejscu na świecie. Nie możemy tego bagatelizować. „Poznaj swoje prawa i broń ich. Przewodnik dla młodych” to obowiązkowa pozycja dla każdego, komu zależy na lepszej przyszłości nas wszystkich. Wykonywanie zawodu radcy prawnego jako jednego z zawodów zaufania publicznego to obowiązek współtworzenia standardów etycznych oraz służenia wszystkim obywatelom w ochronie ich praw¹⁴. Publikacja Amnesty International niewątpliwie zasługuje na uwagę oraz wnikliwą lekturę. Może okazać się nie tylko inspiracją dla radcy prawnego, lecz także pozytywnie wpłynąć na postrzeganie swojej roli jako rodzica lub prawnego opiekuna oraz respektowania dziecięcych potrzeb.

¹³ We wrześniu 2020 r. do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wpłynęła skarga złożona przez młodych Portugalczyków przeciwko głównym emitentom gazów cieplarnianych w Europie. Wśród pozwanych państw jest również Polska.

¹⁴ Zob. W. Jedlecka, *Radca prawny jako zawód zaufania publicznego*, [w:] *Wykonywanie zawodu radcy prawnego*, red. K. Mularczyk i in., Warszawa 2022.

Bibliografia

- Ariès P., *Historia dzieciństwa. Dziecko i rodzina w czasach ancien régime'u*, Warszawa 2010.
- Brzeziński W., *Obraz dziecka w perspektywie historyczno-porównawczej. Przeszłość we współczesności, współczesność w przeszłości*, „Przegląd Pedagogiczny” 2012, nr 1.
- Cieśliński M., *Stanowisko sędziów na temat wysłuchiwanie małoletnich w postępowaniu cywilnym*, „Prawo w Działaniu. Sprawy Cywilne” 2017, nr 29.
- Cieśliński M., *Praktyka sądowa wysłuchiwanie małoletnich w postępowaniach cywilnych w kontekście idei przyjaznego wysłuchiwanie dziecka (komunikat o wynikach badania)*, „Prawo w Działaniu. Sprawy Cywilne” 2015, nr 24.
- Czyż E., *Prawa dziecka*, [w:] *Szkoła Praw Człowieka*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2002.
- Jarosz E., *Ochrona dzieci przed krzywdzeniem – perspektywa globalna i lokalna*, Katowice 2009.
- Jedlecka W., [w:] *Wykonywanie zawodu radcy prawnego*, red. K. Mularczyk i in., Warszawa 2022.
- Maryniarczyk A., Stępień K., *Błąd antropologiczny*, Lublin 2003.
- Rousseau J.J., *Emil, czyli o wychowaniu*, przeł. z jęz. franc. W. Husarski, t. 1, Wrocław 1995.
- Rüdiger E., *Standards für Kindesanhörungen im internationalen Familienrecht*, [w:] *Standards und Abgrenzungen im Internationalen Familienrecht*, red. C. Budzikiewicz i in., Nomos 2019.
- Smolińska-Theiss B., *Korczakowskie źródła praw dziecka: prawo naturalne, prawo natury, prawidła życia*, [w:] *Konwencja o prawach dziecka. Wybór zagadnień (artykuły i komentarze)*, red. S.L. Stadniczeńko, http://brpd.gov.pl/sites/default/files/konwencja_o_prawach_dziecka_-_komentarz_e-book.pdf.
- Stępień K., *Filozoficzne źródła sporu o rozumienie praw dziecka*, Lublin 2016.